

Kritenes

Dabas piemineklis „**Skaistkalnes karsta kritenes**” 100 ha platībā iekļauts Eiropas aizsargājamo teritoriju (*Natura 2000*) sarakstā. Dabas pieminekļa pamatā ir izcilas dabas, kā arī ainaviskās vērtības – karsta ainava, Mēmeles upes palienes ainava ar skatu uz Mēmeles upes kreisā krasta iežu atsegumiem («Velnāpilis»). Bioloģiski nozīmīgs ir antropogēni mazskartais mežu komplekss, kā arī tajā sastopamie avoksnāji.

Latvijā varenākās karsta kritenes vērojamas tieši Skaistkalnes pusē.

Pētnieki to skaidro ar kādu unikālu un tikai šai apkārtnē raksturīgu pazemes procesu – ar pazemes ūdens straumēm, kas no Iecavas upes pārplūst uz Mēmeli. Neparastā ūdens kustība, iespējams, ir cēlonis tam, kādēļ šajā apvidū veidojas karsta ezeri un dziļākās sausās karsta kritenes Latvijā.

Definīcijās teikts, ka karsta process ir- iežu šķīdināšana ar pazemes ūdens plūsmām, bet karsta kritenes ir dabiskas izcelsmes negatīvas reljefa formas, kas veidojušās, iegrustot vai lēni nosēžoties zemes velvei virs pazemes tukšuma.

Vārds *karsts* šoreiz nav saistīts ar temperatūru, tas cēlies no kalnainā Karsta plato apvidus Slovēnijā, kur itin bieži novērots šis savdabīgais ģeoloģiskais process.

Interesantākās karsta kritenes un to rašanās stāsti atrodamas Skaistkalnes ciemata centrā, bet tās vislabāk apskatāmas gida pavadībā. Karsta kritenes, kuras atrodas braucot no Skaistkalnes uz Kurmenes pusi, nogriežoties uz meža ceļu, kas ved uz viesu namu „Krašmalas”, papildina iespaidu par karsta kriteņu daudzveidību. Te AS „Latvijas valsts meži” ierīkojuši lapenīti un informatīvu stendu. Lielākas un mazākas, kokiem aizaugušas un ar ūdeni pildītas vai pārpurvojušās, piltuvveida, bļodveida, garenas – kriteņu te netrūkst.

Vērtējot teritoriju kultūrvēsturiskā aspektā, ievēriību pelna vietvārdi – karsta kriteņu nosaukumi. Gandrīz visām lielākajām kriteņēm, kas šeit jau atradušās senākos laikos, ļaudis devuši kādu īpašu nosaukumu, piemēram, Čurkstu dobe, Audžu dobe, Liepiņdobe, Lielā Baltā un Mazā Baltā dobe, Kazas dobe, Siena dobe, Kopeika, Garozdobe u.c. Vairums no šiem nosaukumiem nes līdzi sev nostāstus gan par vēsturiski sadzīviskiem notikumiem, gan par vietējo iedzīvotāju saskarsmi ar unikālo un dažkārt pat bīstamo karsta procesu. Piemēram, Liepiņdobe ieguvusi nosaukumu pēc tam, kad saimnieki, uzvārdā Liepiņi, kritenes malās gādājuši kokmateriālus. Baltās dobes kritenes tūlīt pēc to iebrukšanas, iespējams, bija atsegušas gaišas dolomīta vai ģipšakmens iegulas. Savukārt nosaukumi Kazas dobe un Siena dobe liek domāt par to, kas šīs kritenes veidojušās pēkšņi un strauji, neiztiekot bez «upuriem» – vienā gadījumā neilgi pirms tam šajā vietā atradusies kaza, otrajā – iebrukusi siena kaudze.

Pastaigā pa skaisto mežu var apskatīt visai iespaidīgas, plašas un dziļas „bedres”. Interesanti, ka pārdesmit metrus no 11,5 m dziļās un sausās Liepiņdobes atrodas Mežezers- ļoti dziļš karsta ezeriņš ar gandrīz nemainīgu ūdens līmeni. Kugurdobē novērojams „ūdensrijēja” process. Kriteņēs izveidojies veģetatīvais slānis, izauguši lieli koki.

Karsta procesa neredzamo daļu iespējams izzināt speciāli izveidotajā stendā muzejā „Novadnieki” pagasta pārvaldē.